

به‌مناسبت ۱۸ تیر، شانزدهمین سالگرد رحلت حکیم و فقیه فرزانه، عالم مجاهد، آیت‌الله محمد محمدی گیلانی ^(رحمه‌اللهه) هفته‌نامه افق حوزه، نگاهی مختصر به خدمات این عالم بزرگوار در قوه قضائیه و حضور در مسئولیت‌های مهمی همچون شورای نگهبان و مجلس خبرگان و مجمع تشخیص، همراهی و وفاداری نسبت به امام بزرگوار و مقام معظم رهبری از آغازین روزهای نهضت و پایداری صمیمانه در کنار ایشان و … پرداخته است که متن کامل آن را از نظر می‌گذرانید.

• تولد و دوران کودکی

حکیم و فقیه فرزانه، عالم مجاهد، آیت‌الله محمد محمدی گیلانی، از پیشگامان نهضت مقدس جمهوری اسلامی و از شاگردان حضرت امام خمینی ^(رحمه‌اللهه)، در سال ۱۳۲۷ش. در روستای دعوی‌سرا، در ۷ کیلومتری شرق شهرستان رودسر، در میان خانواده‌ای متدین و دوستدار خاندان پاک پیامبر ^(رحمه‌اللهه)، پا به عرصه گیتی نهاد. پدرش آقا محمدجعفر از مردان نیک بود که در همان روستا زندگی می‌کرد و از راه کشاورزی روزگار می‌گذراند؛ پدر که دغدغه تربیت و تحصیل فرزند داشت در ۶ سالگی ایشان را به مکتب‌خانه سپرد تا در آنجا قرآن مجید و کتاب‌های معمول فارسی را فراگیرد.

با پایان بردن دوره دبستان و شروع جنگ جهانی دوم در سال ۱۳۳۰شمسی، مجبور به ترک مدرسه شد و مدتی در خدمت پدر به کشاورزی مشغول شد و در نهایت سال ۱۳۳۳ش. در شهرستان رودسر به تحصیل علوم دینی مشغول گردید.

• عزیزمت به قم

آیت‌الله محمدی گیلانی ^(رحمه‌اللهه) بعد از ۲ سال اقامت در حوزه رودسر در۱۳۳۵ش. به‌همراه آیت‌الله حاج شیخ عباس محفوظی و شهید بزرگوارحجت‌الاسلام شیخ‌عبدالحسین رضایی راهی حوزه قم گردید و در محضر اساتید نامدار و بزرگی مشغول تحصیل علم و کسب دانش و تهذیب نفس شد.

وی بعد از اتمام دوره سطح، جهت عمق بخشیدن به معلومات خویش به مکتب علمی اساتید نامدار رفت و از خرمن دانش بی‌کران آنان بهره‌مند گردید. اساتید علمی ایشان در دوره خارج فقه و اصول عبارتند از:

- آیت‌الله‌العظمی سیدحسین بروجرودی ^(رحمه‌اللهه) که به‌مدت ۱۲ سال از محضر این فقیه گران‌مایه بهره‌مند گردید؛
- امام خمینی ^(رحمه‌اللهه)؛
- آیت‌الله سیدمحمد محقق داماد ^(رحمه‌اللهه) (فقه، اصول)؛
- آیت‌الله میرزاهاشم آملی ^(رحمه‌اللهه) (اصول)؛
- آیت‌الله سیدمرتضی حسینی لنگرودی ^(رحمه‌اللهه) (اصول)؛
- علامه سید محمدحسین طباطبایی ^(رحمه‌اللهه).

آیت‌الله گیلانی به‌مدت ۷ سال از وجود پرخیر و برکت علامه طباطبایی ^(رحمه‌اللهه) بهره‌مند گردید. وی بعد از امام، بیشترین استفاده‌های علمی و معنوی را از محضر این استاد بزرگوار حوزه برد. او علاوه بر شرکت و حضور در جلسات درس فلسفه، حکمت و تفسیر علامه ^(رحمه‌اللهه)، در جلسات خصوصی ایشان که در شب‌های پنج‌شنبه و جمعه که به‌صورت سیار در منازل افراد جلسه و برای جمعی از خواص شاگردانش منعقد می‌شد، شرکت داشت و در زمره شاگردان خاص و مورد علاقه آن عبد صالح قرار گرفت؛ به‌طوری‌که وقتی که علامه خبردار گردید که محمدی قصد ترک حوزه قم و سکونت دائمی در یکی از شهرهای شمالی را دارد، ایشان را از این کاربرحذر داشت و گفت: من وجود شما را برای رونق بخشیدن به توان علمی حوزه مفید و مؤثر می‌دانم و بدین‌وسیله موفق شد، ایشان را از ترک حوزه منصرف سازد.

• آثار علمی

آیت‌الله گیلانی ^(رحمه‌اللهه) در کنار تحصیل و تدریس، تألیفات

مرزبان عدالت

ویژه‌نامه پاسداشت

آیت‌الله محمد محمدی گیلانی ^(رحمة‌اللهه علیه)

رئیس اسبق دیوان عالی کشور و دومین دبیر فقهای شورای نگهبان

و آثار علمی ارزنده‌ای را از خود به یادگار گذاشته که عبارت است از:

- المعاد فی‌الکتاب والسنة (عربی)؛
- قضا و قضاوت در اسلام.
- استاد حسین انصاریان، ضمن نوشتن مقدمه طولانی بر این کتاب می‌نویسد: «در میان قضاتی که برای دادگاه‌های انقلاب انتخاب شدند، چهره‌هایی دیده می‌شوند که به‌حق مصداق قاضی اسلامی هستند و هیچ قدرت و نیرویی نتوانسته، آنان را از اجرای عدل باز دارد. در میان قضات عالی‌قدر شرع، به فقیهان و مجتهدان واجد شرایطی برمی‌خوریم که اگر آنان نبودند، انقلاب اسلامی در برابر آن همه دشمن، نمی‌توانست مقاومت کند و اجرای عدالت به‌وسیله آنان ضامن حفظ انقلاب از دست‌برد دست‌پورندگان استعمار بود.او در رأس قضات واجد شرایط و دست‌پورندگان حوزه علمیه و از تربیت‌شدگان عملی و علمی مرجع بیدار، حضرت امام خمینی ^(رحمه‌اللهه) و از مدرسین بزرگ حوزه علمیه قم بود. کسانی که با این شخصیت والا برخورد کرده‌اند، یا دادگاه‌های سراسر پیچیده به عدالت

- درس‌های اخلاق اسلامی؛
- شرح دعای افتتاح؛
- تفسیر مناجات شعبانیه؛
- تفسیر زیارت امین‌الله (این دو اثر با مقدمه و باورقی استاد زین‌العابدین قربانی به طبع رسیده است)؛
- سروش قلم (مجموعه مقالات)؛
- امام راحل ^(رحمه‌اللهه) و فقه سنتی که در ۱۷۲ صفحه توسط مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی ^(رحمه‌اللهه) به چاپ رسیده است؛
- شرح و تفسیر اسم مستأثر الهی در وصیت‌نامه الهی سیاسی امام راحل که توسط مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام ^(رحمه‌اللهه) به طبع رسید؛
- ترجمه و تفسیر الهیات شفای بوعلی سینا؛
- شرح زیارت وارث، با مقدمه آیت‌الله زین‌العابدین قربانی؛
- الوجیزات المهمة؛ پیرامون حدیث طلب و اراده که کتابی است تخصصی به‌صورت فلسفی و کلامی.
- تمام آثار یادشده توسط انتشارات سایه به چاپ رسیده است؛ ضمناً مقالات فراوانی به‌زبان عربی و فارسی در موضوعات فقهی و فلسفی در مجلات گوناگون همانند: نور علم، فقه اهل‌بیت ^(رحمه‌اللهه) و… منتشر شده است و نیز کتب و مقالات فراوانی از جمله شرح بر کفایه، رسایل، مکاسب و… دارند که چاپ نشده است.

فعالیت سیاسی

آیت‌الله محمدی گیلانی ^(رحمه‌اللهه) سابقه درخشانی در مبارزات بی‌امان حضرت امام ^(رحمه‌اللهه) علیه رژیم طاغوت داشت و از پیشگامان، فعالان ونقش‌آفرینان عرصه سیاسی نهضت مقدس اسلامی به‌شمار می‌رود. اسناد فراوانی که از آن دوران سیاه برجای مانده، گواه این مدعاست. فعالیت‌های سیاسی و مبارزاتی ایشان در قالب شرکت جستن در بیانیه‌ها و اعتراضات علما و طلاب به جو تاریک آن دوره در تاریخ این مرز و بوم ثبت و ضبط شده که همکاری با جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و بزرگان و مبارزان آن زمان نیز، از این جمله است؛ امضاء و نام آیت‌الله گیلانی بیش از ۵۰ مورد در کتب اسناد انقلاب اسلامی و نهضت روحانیون ایران به ثبت رسیده است.

ساواک در گزارشات خود، ایشان را طرفدار آیت‌الله خمینی و نماینده تام‌الاختیار ایشان نامید و رفتار، منابر و سایر فعالیت‌های وی را به‌شدت تحت کنترل داشت. آیت‌الله گیلانی در شهرهای مختلف از جمله نوشهر، چالوس، تنکابن، رودسر، لنگرود، رفسنجان و… به‌مناسبت‌های مختلف از حضرت امام ^(رحمه‌اللهه) با تعبیر آیت‌الله غایب ایران تجلیل و تمجید کرد و به‌همین دلیل، بارها به ساواک احضار گردید که مجموعه برخی از اسناد آن دوره، در کتاب در سایه آن سرو بلند جمع‌آوری و به چاپ رسیده و ضمناً خاطرات فراوانی از مبارزات ایشان از زبان دوستان و هم‌زمانش بیان گردیده است.

• عدالت‌سبز

آیت‌الله گیلانی در طول حیات خویش همواره مطیع اوامر و نواهی الهی بود و به‌عنوان یک مسلمان متعبد، پایبند به دستورات و مبانی شرعی و الهی و معیار زندگی شخصی و انقلابی و در طول مبارزات پیش از پیروزی انقلاب و در انجام مسئولیت‌های سنگین قضایی و اجرایی و فرهنگی خویش همواره رضای الهی را مدنظر داشت و براساس موازین شرعی و الهی گام برمی‌داشت. او از جمله مردان کارآمدی بود که پایش در مقابل فرزند ناخلف نلرزد؛ مسأله آفازادگان، اعم از روحانی و غیرروحانی که امروزه یکی از بزرگترین مشکلات کشور و انقلاب اسلامی به–شمار می‌آید و از حاشیه امن بدر برخوردارند. آیت‌الله محمدی گیلانی ^(رحمه‌اللهه) با دو فرزند ناخلف خویش که در جریان بلوای منافقین در سال ۶۰ به‌همراه عده‌ای از منافقین دستگیر شده بودند، برخورد قاطعانه و عدالت‌محور داشت و آنان گرفتار تیغ عدالت پدر شدند. محمدمهدی مفتاح، داماد آن بزرگوار، ضمن بیان جزئیات این واقعه می‌گوید: آیت‌الله

یادداشت

گیلانی حتی خانه‌ای که در هنگام تحصیل فرزندان خود در دانشگاه تهران خریده بود، بعد از گرایش فرزندان به منافقین، طبق قوانین مصوب، به‌نفع انقلاب مصادر کرد و طی حکمی در اختیار نهادهای انقلابی قرار داد.

• مسئولیت‌های خطیر

آیت‌الله گیلانی پس از پیروزی انقلاب تا پایان حیات خویش، دارای مسئولیت‌ها و مناصب مهم قضایی و حکومتی بود که عبارتند از:

۱. حاکم شرع دادگاه‌های انقلاب اسلامی: در سال‌هایی که بازماندگان و سرسپردگان رژیم پهلوی در زندان‌های انقلاب به‌سر می‌پرند و در انتظار محاکمه بودند تا حقوق تضییع‌شده دولت را به آنها بازگردانند، امام خمینی ^(رحمه‌اللهه) مسئولیت حاکم شرع و ریاست دادگاه‌های انقلاب را در سال ۱۳۵۸ به آیت‌الله گیلانی واگذار کردند. این خود نشانه‌ای بود از اعتماد کامل امام به ایشان و نیز کفایت، فقاقت و دانایی مسلم آیت‌الله گیلانی.ایشان ضمن برخورد قاطعانه و باصلابت و شجاعانه در مقابل ساواکی‌ها، طاغوتی‌ها، ضدانقلاب و منافقین، برچیدن مظاهر و کانون‌های فساد و فحشاء، برخورد با اختلال‌کنندگان در نظم و امنیت عمومی، رسیدگی به پرونده‌های سنگین مالی و غیره، انتصاب افراد امین و صالح و انقلابی جهت تصدی مقام قضاوت شهرها…و نیز با عنایت و محبت‌های عادلانه این فقیه حاکم، افرادی که در خلال تحولات حرکت انقلابی مردم، به‌ناحق گرفتار عده‌ه‌گشایی بعضی از افراد فرصت–طلب شده بودند، نجات یافتند.

آیت‌الله گیلانی ^(رحمه‌اللهه) با درایت انقلابی با صدور حکمی، استاد شیخ حسین انصاریان، واعظ معروف تهران را به‌عنوان مسئول دایره مبارزه با منکرات منصوب کرد و در برچیدن کانون‌های فساد و فحشای تهران، نقش محوری ایفاکرد که شرح جزئیات آن آمده است.

۲. عضویت در شورای‌عالی قضات از سوی امام خمینی ^(رحمه‌اللهه) در سال ۱۳۵۹؛

۳. مسئول رسیدگی به مشکلات شرعی شهرداری‌ها از سوی امام خمینی ^(رحمه‌اللهه) در سال ۱۳۶۱؛

۴. عضو و دبیر شورای نگهبان؛

آیت‌الله گیلانی به‌مدت ده سال از سوی امام خمینی ^(رحمه‌اللهه) به‌عنوان عضو فقهای شورای نگهبان منصوب و نیز از سوی مقام معظم رهبری در این سمت مهم ابقاء شد. وی مدتی راهم به‌عنوان دبیر شورای نگهبان ایفای نقش کرد. در این سمت نیز چون گذشته، با اندوخته‌های عظیم علمی و تجربه‌های فراوان اجرایی، به ایفای نقش پرداخت و زیر بار این مسئولیت و خدمت، چون مسئولیت‌های دیگر کمر خم نکرد و استوار و پابرجا ادای وظیفه نمود.

۵. عضو هیات بررسی متمم قانون اساسی؛ وی به‌همراه حضرات آیات: خامنه‌ای، مشکینی و موسوی اردبیلی در سال‌های پایانی عمر شریف امام خمینی ^(رحمه‌اللهه) به سمت عضو هیات بررسی متمم قانون اساسی منصوب شدند. ۶. عضویت در مجمع تشخیص مصلحت نظام؛

- نماینده ولی‌فقیه در دانشگاه‌های کشور در سال ۱۳۶۸؛
- ریاست دیوان عالی کشور به‌مدت ۱۵ سال؛
- عضو مجلس خبرگان رهبری از تهران در ۳ دوره متوالی. منشی مدیران و معتمد آیت‌الله گیلانی باعث شد تا مورد اعتماد همه جریان‌ها و گروه‌های گوناگون قرار گیرند. قول و فعل ایشان، بارها در موارد اختلاف و مشکلات میان جریان‌ها و جناح‌های سیاسی، مورد مراجعه و عمل قرار گرفت؛ در جریان انتخاب حساس و مهم در سال ۱۳۸۵ مشاهده می‌شود که نام ایشان در همه فهرست‌های انتخاباتی جریان‌ها و گروه‌های فعال در انتخابات به چشم می‌خورد و عاقبت، با کسب آرای فراوان از سوی مردم تهران، به‌عنوان نماینده خبرگان رهبری انتخاب شد؛ همچنین آیت‌الله محمدی گیلانی ^(رحمه‌اللهه) بعد از کناره‌گیری از مسئولیت ریاست دیوان عالی کشور، بار دیگر به‌عنوان مشاور عالی ریاست قوه قضائیه در سال ۱۳۸۵ منصوب شد.

آیت‌الله گیلانی از شخصیت‌های انقلابی، عارف، فقیه و حکیم، همواره مورد احترام، تمجید و ستایش بزرگان بوده است. بعد از رحلت ایشان، شخصیت‌های

فراوانی، به بیان سجایای اخلاقی و کمالات والای انسانی ایشان پرداختند که در این‌جا به چند نمونه اشاره می‌شود.

الطاف خود قرار دادند.

• آیت‌الله محمدعلی امینیان

فقیه عظیم‌الشأن، یار صادق و وفادار به امام و مقام معظم رهبری آیت‌الله محمد محمدی گیلانی ^(رحمه‌اللهه) فقیه بزرگواری که در علم و تقوا و در تهذیب، از همگان خود گوی سبقت را بروده و در نبوغ و خلاقیت مسائل فقهی بسیار برجسته بود.

در دوران تحصیل که اینجانب سالیان زیادی با این شخصیت گران‌قدر و با ارزش هم‌مباحثه علمی بودم، از نزدیک ابتکارات و نوآوری‌های بسیار دقیقی از ایشان مشاهده کردم. شخصیت بزرگواری که برای انقلاب اسلامی عمر گران‌قدر خویش را سرمایه‌گذاری کرده و در خدمت به اهداف عالیه امام ^(رحمه‌اللهه) و مقام معظم رهبری و همچنین نظام مقدس جمهوری اسلامی، خود را وقف و فدا نمود. خاطره‌ای را از زبان مبارک ایشان که نشان‌دهنده عمق ارادت ایشان به حضرت امام خمینی ^(رحمه‌اللهه) و علاقه حضرت امام نسبت به ایشان است:

ایشان گفت: زمانی که در بستر قضا به‌عنوان یکی از مسئولان ارشد قوه قضائیه اشتغال داشتم، برای افاضه بیشتر، راهی حوزه علمیه قم شده و خدمت امام ^(رحمه‌اللهه) رسیدم و موضوع را با ایشان در میان گذاشتم. حضرت امام خمینی ^(رحمه‌اللهه) فرمودند: آقای محمدی اگر بنا باشد، از تهران بروید، من واقعاً احساس تنهایی می‌کنم و من می‌خواهم تو باشی و این امر، یک قوت قلبی برای آیت‌الله محمدی گیلانی در استمرار خدمت بود.

• آیت‌الله زین‌العابدین قربانی

آیت‌الله زین‌العابدین قربانی که بسیاری از کتب آیت‌الله محمدی گیلانی ^(رحمه‌اللهه) را با مقدمه و باورقی وی به چاپ رسیده است، درباره فضایل آیت‌الله محمدی گیلانی می‌نویسد:

«آیت‌الله محمدی گیلانی، هم فقیه برجسته‌ای بود و هم فیلسوف و حکیم برجسته و در حوزه‌های علمیه درس خارج داشت و فلسفه و کلام تدریس می‌کرد و چهره‌ای شناخته‌شده بود. شاگردانی فراوان تربیت نمود که اغلب آنان در دستگاه‌های مختلف خصوصاً در دستگاه قضا مشغول خدمت می‌باشند».

ادامه در صفحه بعد

آیت‌الله محمد محمدی گیلانی ^(رحمة‌اللهه علیه) از نگاه دیگران

• امام خامنه‌ای

خدمات این عالم بزرگوار در قوه قضائیه و حضور در مسئولیت‌های مهمی همچون: شورای نگهبان، مجلس خبرگان و مجمع تشخیص، بر همگان آشکار و پیش از آن نیز، همراهی و وفاداری نسبت به امام بزرگوار ^(رحمه‌اللهه) از آغازین روزهای نهضت و پایداری صمیمانه در کنار ایشان، از خصوصیت فراموش‌نشدنی این روحانی فاضل و برجسته است.

• آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی

این فقیه بزرگوار، قبل از انقلاب در سنگر تعلیم و تربیت و تدریس در حوزه علمیه قم، یکی از اساتید ممتاز فقه و فلسفه بودند و از آغاز انقلاب، همواره در همه صحنه‌ها حضور پرزنگ داشتند؛ پس از به ثمره نشستن انقلاب نیز در پست‌های مهم به‌عنوان یک فقیه معتمد و خدمت‌گزار در انجام وظایف علمی و سیاسی، همیشه کوشا و تا پایان عمر پریکرت‌شان در فکر نظام اسلام ولایی بودند؛ طوبی له و حسن مآب.

• آیت‌الله‌العظمی مظاهری

آیت‌الله محمدی گیلانی فقیهی صمدانی و حکیمی ربانی بودند که عمر شریف خود را در خدمت اسلام و انقلاب اسلامی سپری نمودند و از آغاز نهضت امام راحل عظیم‌الشأن ^(رحمه‌اللهه) در صف یاران مجاهد آن عزیز قرار داشتند. اینجانب در طی ۶۰ سال دوستی و مراودت صمیمانه با آن عالی‌مقام، جز صدق و صفا، خلوص و تقوا، مجاهدت و مرامت و رنج و راه اسلام، از ایشان مشاهده نکردم.

• آیت‌الله سید محمود شاهرودی

عالم ربانی و مجاهد مرحوم آیت‌الله آقای حاج شیخ محمد محمدی گیلانی از چهره‌های خدوم و اثرگذار در حیات طیبه انقلاب و از معتمدین امام راحل ^(رحمه‌اللهه) و رهبری و منشأ بزرکات علمی و عملی فراوانی بوده است. سابقه درخشان مبارزه مستمر و جهاد او پیش از انقلاب اسلامی و زحمات خالصانه او در نظام قضایی کشور و خدمات شایسته در سایر مسئولیت‌های خطیری، هرگز از خاطره ملت و تاریخ پاک نخواهد شد.

• آیت‌الله محمد یزدی

آیت‌الله محمد یزدی ^(رحمه‌اللهه) که سال‌های متمادی با آیت‌الله محمدی گیلانی ^(رحمه‌اللهه) حشر و نشر داشت،